

فصلنامه علمی - پژوهشی برنامه‌ریزی فضایی (جغرافیا)

سال پنجم، شماره دوم، (پیاپی ۱۷)، تابستان ۱۳۹۴

تاریخ وصول: ۱۳۹۳/۹/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۳/۱۶

صص: ۹۳-۱۱۶

مقایسه تطبیقی مکان‌یابی فضای سوم و نقشه‌شناختی احساس امنیت در فضای شهری (نمونه موردی شهر اصفهان)

نگین صادقی^۱، حسین ذبیحی^{۲*}، سید غلامرضا اسلامی^۳

۱- دانشجوی دکتری دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران

۲- دانشیار دانشکده هنر و معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم تحقیقات، تهران، ایران

۳- دانشیار دانشکده معماری، پردیس هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران

چکیده

ارتقای امنیت شهر و کاهش ترس از جرم همواره مورد توجه حوزه‌های گوناگون دانشی بوده است. علیرغم وجود آمار جرم، حس ناامنی و ترس از جرم به‌عنوان مبحثی مجزا و متأثر از جرم، فاقد آمار رسمی است. با توجه به اهمیت ارتقا حس امنیت فضا، به نظر می‌رسد پاسخگویی به بخشی از این نیاز مهم در فضاهای همگانی شهر، نظریه فضای سوم به‌عنوان فضای شهری فراتر از مکان زیست و کار است که با ارائه معیارهایی جهت افزایش پویایی و کارایی فضا، بستر تعاملات اجتماعی و حضور فعال شهروندان را فراهم می‌آورد. تحقیق حاضر با بررسی موقعیت مناطق واجد حس امنیت بیشتر و سنجش موقعیت فضای سوم «در حوزه‌های پنج‌گانه شهر اصفهان» درصدد آزمون تطبیق‌پذیری این دو است. نقشه‌شناختی حس امنیت در قالب پرسشنامه شهروندی از ۳۸۵ نفر در ۵ حوزه شهر اصفهان در نیمه دوم سال ۱۳۹۲ تهیه و با استخراج گزینه فضاهای واجد امنیت در حجم آماری مشابه با استفاده از آزمون لیکرت مقیاس بندی شده است، سپس نتایج در ارتباط با نقشه فضایی فضای سوم حاصل از امتیازدهی و مقیاس بندی متخصصان شهرسازی به روش سلسله مراتبی در شهر مورد بررسی قرار گرفته است. مطالعات بیانگر تأثیر ویژگی‌های فضای سوم در ارتقا حس امنیت محیطی (کاهش ترس از جرم) در شهروندان است. حس امنیت شهروندان در فضاهای شهری به ترتیب نزولی در حوزه‌های مرکز، شرق، جنوب، غرب و شمال

اصفهان با رتبه دهی متخصصان شهرسازی به فضای سوم در حوزه‌های شهری هماهنگی دارد. ارتقا احساس امنیت شهر درگرو مطالعات زیربنایی، شناخت عوامل مؤثر و برنامه‌ریزی جهت ارتقا کیفیت کالبدی-اجتماعی محیط است. به نظر می‌رسد فضای سوم به‌عنوان راهکار مؤثر اجتماعی-محیطی می‌تواند زمینه‌ساز ارتقای حس امنیت شهروندان گردد.

واژه‌های کلیدی: فضای سوم، حس امنیت، ترس از جرم، نقشه شناختی، روش سلسله مراتبی.

طرح مسئله

یکی از مطرح‌ترین چالش‌های امروز شهرها مباحث مرتبط با امنیت و حس امنیت است. امنیت از دو جنبه ذهنی و عینی قابل‌بررسی است، در بعد امنیت ذهنی مواردی چون کمبود امنیت، در معرض خطر بودن، ترس از قربانی شدن، کیفیت استفاده از قلمرو فضای عمومی را مورد تهدید قرار می‌دهد. مطالعه آمار جرم در شهر مبین آن است که ترس از جرم در شهروندان فراتر از آمار قربانی شدن است، لذا احساس ناامنی و ترس از جرم به‌عنوان معضلی مرتبط با جرم ولی به‌صورت مجزا موردبررسی قرار گیرد. هرچند متفکران اجتماعی پیشین تا حدودی به موضوع امنیت اجتماعی توجه داشتند، اما امروزه احساس امنیت و پیامدهای گسترده آن به‌عنوان مفهومی جدید در جامعه‌شناسی مطرح است.

احساس عدم امنیت به‌عنوان معضلی اجتماعی، زمینه‌ساز دامنه وسیعی از واکنش‌های عملی و عاطفی در افراد جامعه است (Pain, 2000, 366). ناامنی مکان‌ها و فضاهای عمومی، نشاط و سلامتی را در زندگی روزمره مختل می‌کند و با ایجاد مانع بر سر راه رشد فرهنگی و مشارکت عمومی، هزینه‌های زیادی را بر جامعه تحمیل می‌نماید (Carmona, 2010, 148).

به‌واسطه تغییر و تحولاتی که پس از جنگ جهانی دوم بر جوامع حاکم گردید، مشخص شد که بعد ذهنی امنیت (احساس امنیت)، اهمیت غیرقابل‌انکاری پیدا کرده است، زیرا این احساس ناشی از تجربه‌های عینی و اکتسابی افراد از شرایط و اوضاع پیرامونی است و فقط به شاخصه‌های امنیت قابل‌تقلیل نیست (بیات، ۱۳۸۸).

با توجه به اینکه حس امنیت، زیربنای واکنش شهروندان به تصور از وجود عوامل پنهان محیط است، به عواملی و رای فعالیت‌های مجرمانه آشکار مرتبط است و در حوزه‌ای فراتر از مناطق جرم خیز و در رابطه با عوامل محیطی و اجتماعی شهر معنا می‌یابد. لذا عدم وجود آمار و نقشه مدون مکان‌یابی فضاهای واجد حس امنیت به‌عنوان یک عامل ذهنی، لزوم مطالعه این موضوع را در ارتباط با فضاهای شهری مطرح می‌سازد.

به نظر می‌رسد با تهیه نقشه ذهنی شهروندان از میزان ترس از جرم یا احساس ناامنی در فضاهای شهری و تطبیق آن با کیفیات شهرسازی بکار گرفته در مناطق مختلف، کیفیات مؤثر بر حس امنیت شهروندان استخراج گردد. لذا بر پایه تئوری شهری فضای سوم معیارهای ارتقا کیفی و عملکردی آن در فضاهای عمومی شهر در انطباق با نقشه ذهنی حس امنیت افراد موردبررسی قرار گرفته است.

اهمیت و ضرورت

کاهش امنیت و حس امنیت به‌عنوان یکی از اساسی‌ترین معضلات جامعه شهری مطرح است. هرچند مطالعه گسترش بی‌رویه شهرها و افزایش جمعیت و ارتباط شهروندان در ارتباط با مباحث امنیت، موردتوجه بسیاری از پژوهشگران حوزه‌های گوناگون قرار گرفته است، اما مباحث مرتبط با احساس ناامنی و ترس از جرم به‌عنوان عاملی ذهنی تا حدودی مغفول قرار گرفته است.

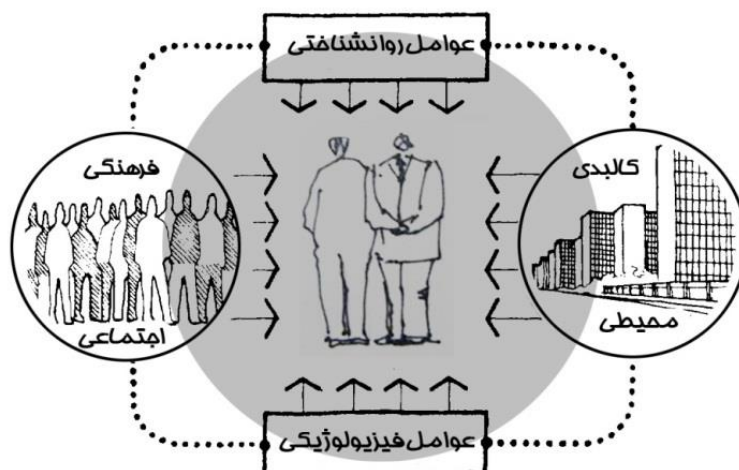
امنیت اجتماعی نباید در کنار مقولاتی نظیر امنیت نظامی، اقتصادی، سیاسی و زیست‌محیطی که نسبت به امنیت ملی فرع محسوب می‌شوند، قرار گیرد و جایگاه و اهمیت آن در حد امنیت ملی است (نصری، ۱۳۸۲).

مطالعه و استخراج ویژگی‌های فضاهای شهری واجد حس امنیت می‌تواند به‌عنوان راهکار تصمیم‌گیری و مدیریت شهرها مدنظر قرار گیرد. امروزه مهیا بودن زمینه ارتکاب جرائم و بروز ناامنی در شهرهای بزرگ به‌واسطه عوامل جمعیتی، اقتصادی و اجتماعی بسترساز مشکلات و معضلات زندگی شهری شده است که به‌طور مستقیم بر رفتار شهروندان و کارکرد فضاهای شهری تأثیرگذار است. لذا بذل توجه ویژه و اتخاذ تدابیر مختلف جهت رفع این معضل از اولویت‌های مطالعاتی حوزه معماری و شهرسازی محسوب می‌شود. از سوی دیگر، نظر به محدودیت مطالعات غیرنظامی در خصوص امنیت شهری، ضرورت مطالعات کیفی شهرسازی به‌عنوان گامی فراتر از تأمین امنیت در فضای خصوصی ساختمان‌ها، در رابطه با امنیت و حس امنیت شهروندان ضروری به نظر می‌رسد. در این پژوهش باهدف پیشبرد مطالعات حوزه ترس از جرم و عدم حس امنیت، فراتر از مبانی پایه، مطالعه و تحلیل کیفیات فضای شهری واجد حس امنیت و پیشنهاد فضای سوم به‌عنوان فضایی امن در شهر اصفهان موردبررسی قرار گرفته است. فضای سوم در شهر با ایجاد ظرفیت فعالیتی و رفتاری مناسب می‌تواند به‌عنوان زمینه‌ساز ارتقای حس امنیت در شهر مطرح شود.

مفاهیم و مبانی نظری

تصویر ذهنی و نقشه‌شناختی

تصاویر ذهنی در ذهن ناظر برآورد رابطه دوجانبه محیط و ناظر است. فرایند شناختی، ادراک مکان به‌واسطه تداعی تصاویر ذهنی اولیه، خاطرات و تجارب شخصی امکان‌پذیر است. نقشه‌شناختی شامل فرایند کسب اطلاعات، رمزگذاری، ذخیره، یادآوری و رمزگشایی مربوط به موقعیت نسبی و وضعیت کالبدی است که تحت تأثیر عوامل متعددی شکل می‌گیرد (شکل ۱).

شکل ۱- عوامل مؤثر بر برداشت و تصویر ذهنی

طبق نظریات گشتالت، ذهن انسان متشکل از ادراکات کلی معناداری است که این ادراکات از طریق تداعی با یکدیگر ارتباط یافته و بدین گونه پدیده‌ها را تفسیر می‌کنند (نقی زاده، ۱۳۸۶، ۱۲۲). برای درک سازوکارهای شناخت ما از محیطمان و شیوه‌ی به یاد آوردن موارد آن، تحقیقات گسترده‌ای انجام شده است. شیوه اصلی کار برای نیل به این هدف، ترسیم نقشه ذهنی است، یعنی پدیدار ساختن تصویر ذهنی محیط که افراد به آن شکل می‌دهند و از آن به عنوان الگوی رفتارشان در شهر استفاده می‌کنند (مدنی پور، ۱۳۷۹، ۹۸). لذا فرایند ادراک ذهنی محیطی به عنوان روند ترسیم و ذخیره تصاویر ذهنی نقش بسزایی در سنجش کیفیت محیط دارد. فرایند ادراک در مرحله تعبیر و تفسیر آن‌ها، تحت تأثیر عوامل روان‌شناختی (مانند نیازها، انگیزه‌ها و اکتسابات پیشین و ...) متعددی قرار می‌گیرند که خود آن‌ها نیز از شرایط محیطی تأثیر می‌پذیرند (مرتضوی، ۱۳۸۰، ۹۰).

کیفیات فضای شهری معمولاً از طریق شاخصه‌های ذهنی و ارزیابی ادراک شهروندان به کمک داده‌های ثانویه اندازه‌گیری می‌شود. روش‌های مختلف برداشت تصویر ذهنی افراد در قالب نقشه شناختی از محیط و شناخت ادراکات محیطی در تناسب با ویژگی‌های محیطی شامل پرسش‌نامه، ترسیم نقشه ذهنی، ترسیم مسیر حرکتی، ثبت رفتار با فیلم برداری و عکس برداری است.

احساس امنیت^۱

امنیت^۲ از ریشه لاتین^۳ در لغت به معنای نداشتن دلهره و دغدغه است. بنابراین معنای لغوی امنیت، رهایی از خطر، تهدید، آسیب، اضطراب، هراس، ترس، نگرانی یا وجود آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تأمین، ضامن است (ماندل، ۱۳۸۷: ۴۴).

1 Feeling of security

2 SECURITY

3 SECURE

به بیانی دیگر انواع امنیت عبارت‌اند از: امنیت انسانی (رهایی از ترس و رهایی از نیاز)، امنیت اجتماعی (اطمینان خاطر از وجود نقش اساسی در جامعه)، امنیت روانی (برخورداري از حقوق و بهبود اجتماعی) (بمانیان و محمودی‌نژاد، ۱۳۸۸: ۲۲-۲۳).

ترس از جرم^۱

فراتر از کاربری عام حس ناامنی، ترس از جرم، تعاریف متعددی برای این مفهوم وجود دارد: ادراک خطر قربانی شدن، ادراک تهدید و واکنش رفتاری به ترس (Skogan, 1999). شهر ایمن لزوماً شهر عاری از ترس از جرم نیست (YEOH & YEOW, 1997). تعریف جرم شامل گستره عظیمی از رفتارهای ناهنجار از دزدی و خشونت خیابانی تا وندالیسم است و وابسته به موقعیت یا ابزار خاصی است. ترس مطابق جدول ۱ متأثر از عوامل مختلفی است. ترس از جرم به‌عنوان مسئله‌ای فراگیرتر از جرم، وابسته به ویژگی‌های محیط و برداشت مخاطبین آن است.

ترس از جرم یک واکنش احساسی با درک حس خطر و وحشت از صدمات فیزیکی و ناشی از برخی ویژگی‌های محیطی مولد جرم است (ADEJUMO, 2011). خیابان‌ها، معابر و پارک‌های خلوت و بلااستفاده، به‌عنوان فضاهای ایجاد ترس از جرم شناخته می‌شوند (COLQUHOUN, 2004). واکنش به ترس از جرم در افراد باهدف کاهش خطر قربانی شدن به سه روش است: رفتارهای اجتنابی، رفتارهای مراقبتی و رفتارهای ضمانتی (GAROFALO, 1981).

اولین واکنش اجتماعی انسان به جرم، ترس است. در مطالعات ترس از جرم فاکتورهای متعددی (تقسیمات آماری، سن، جنس، موقعیت و ...) ذکر شده است. «جرم» و «ترس از جرم» از مشکلات اجتماعی جامعه امروزی است که روزانه زندگی شهروندان بسیاری را تهدید می‌کند. در بررسی و مقایسه آمار جرم و ترس از جرم در فضاهای شهری نتایج حاصله بیانگر آن است که ترس از جرم به‌عنوان یک معضل اجتماعی به عواملی فراتر از عوامل وقوع جرم وابسته بوده و با ایجاد حس ناامنی و عدم اعتماد در محیط می‌تواند زمینه‌ساز تخریب روابط اجتماعی، تقلیل سرمایه اجتماعی و کاهش کیفیت زندگی گردد.

جدول ۱- عوامل مؤثر بر ترس

عوامل کالبدی- محیطی	عوامل اجتماعی- جمعیتی / فیزیولوژیکی	عوامل روانشناسی / فرهنگی
ساختار جغرافیایی	جنسیت	تجربه و خاطره
خشونت فیزیکی	نژاد و قومیت	سابقه قربانی شدن
خشونت اجتماعی	سن	شناخت و آشنایی با متن جامعه
مرز و محدودیت	ثروت	افسانه‌ها و داستان‌ها
امکان نظارت	ناتوانی	توصیه‌ها
روشنایی و نورپردازی		

منبع: (Roman, et al. 2009)

تأثیر کالبد بر ترس از جرم

ترس از جرم در ارتباط با ساختار فضایی محیط ادراک می‌شود، لذا احساس امنیت مستلزم آگاهی بر مکان و زمان حضور در فضا است (LANG, 1987). بدیهی است که اطلاعات فضایی پیش‌نیاز احساس امنیت در فضا است. متغیرهای گوناگونی بر احساس ترس مؤثرند که در قالب سه دسته (محیطی، جمعیتی و روانشناسی) قابل دسته‌بندی می‌باشند. هرچند ناهنجاری‌های اجتماعی و جرائم گوناگون در محیط‌های شهری از جمله موارد اصلی ناامنی محیط زندگی و سلب‌کننده امنیت مناطق شهری و در نتیجه مختل شدن آسایش و آرامش مردم است اما فراتر از این عامل سه انگیزه ترس عبارت‌اند از: ترس از قربانی جرم شدن، ترس از افراد مزاحم، ترس از بی‌نظمی و بی‌توجهی به محیط فیزیکی. لذا فاکتورهای اصلی ترس بر دودسته‌اند: تصور آسیب‌پذیری (فیزیکی، روانی یا مالی) و میزان ادراک جرم (تجربه شخصی، اطلاعات همسایگان و یا رسانه‌ها).

نتایج بسیاری از تحقیقات بیانگر آن است که تصور بی‌نظمی بیشترین تأثیر را بر حس ناامنی و ترس از جرم دارد (صدیق سروسرستانی و نصر اصفهانی، ۱۳۹۱).

ادراک ناامنی و ترس از جرم به‌طور مستقیم بر رفتار شهروندان و کنش متقابل اجتماعی در فضای شهری تأثیر دارد

(Rad et al. 2014). احساس ناامنی در محیط و نگرانی‌های ناشی از مکان‌های ناامن سایر فعالیت‌های انسانی و امور اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد و امور اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی به‌درستی انجام‌پذیر نخواهد بود. عوامل مولد ترس از جرم حتی می‌تواند موجبات انزوا و اجتناب افراد از حضور فعال در جامعه شود (Killias & Clerici, 2000). مکان‌های ناامن می‌تواند تبعات منفی در محیط زندگی انسان بر جای گذارند از جمله: اضطراب و نگرانی در محیط، عدم احساس آرامش و آسایش خاطر، مهاجرت از محدوده و رشد منفی و تخلیه محل از ساکنین قدیمی و جایگزینی اقشار ناهنجار، تأثیرات منفی بر مسائل اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی محیط، تنزل منزلت اجتماعی منطقه، کاهش قیمت املاک، افزایش اراضی بایر و مخروبه.

در اصول جرم‌شناسی اعتقاد براین است که اگر فردی در محیط مجاور خود در معرض عوامل ناهنجار قرار گیرد، شانس و احتمال قانون‌شکنی‌اش افزایش می‌یابد. ثابت شده است که در مناطق کثیف محلات کثیف همراه با از بین رفتن کنترل‌های اجتماعی، اعمال جنایی به شکل طبیعی جلوه می‌کند. تراشر نیز چنین می‌نویسد: حالا که تعریفی کلاسیک از زندگی گروهی در محیط‌های کثیف در دست داریم، می‌توان گفت که تخلف و جنایت نتیجه طبیعی این نوع محیط است (مساواتی، ۱۳۷۴).

فضای سوم

جامعه‌شناس شهری، الدنبرگ^۱ (۱۹۸۹-۱۹۹۹) در کتاب مکان‌های بسیار خوب: کافه‌ها، کافی‌شاپ‌ها، کتاب‌فروشی‌ها، بارها، سالن‌های آرایش و پاتوق‌ها، تجربه زندگی روزانه را در سه حیطه مطرح می‌کند: فضای اول/

1 RAY OLDENBURG, 1999

سکونت، فضای دوم/ کار و فضای سوم/ زندگی اجتماعی (تفریح و اوقات فراغت). تأکید او بر ضرورت تعادل زیست در این سه قلمرو به‌عنوان یک تجربه مطلوب زیستی است، هرچند مکان اول و دوم عامل هویت‌بخش محسوب می‌شوند، فضای سوم زمینه ایجاد قلمرو اجتماعی را فراهم می‌آورد (Ray Oldenburg, 2001). توجه به فضای سوم به‌عنوان راهکاری مؤثر در پاسخگویی به نیاز شهروندان امروز، در شهرسازی شهرهای مدرن بسیار مورد توجه قرار گرفته است.

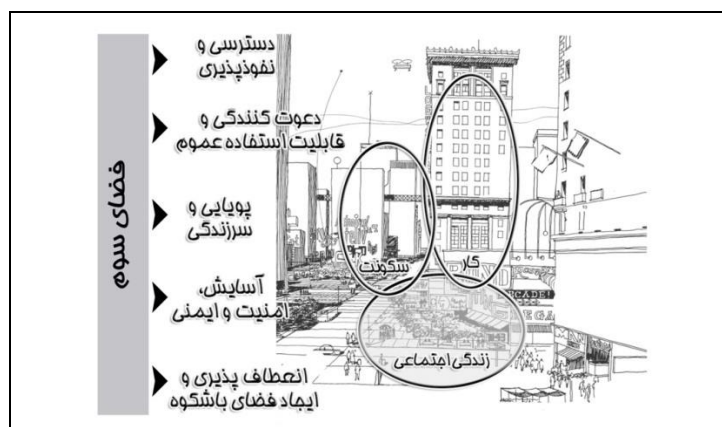
در آستانه هزاره سوم فضاهای عمومی شهری به‌عنوان فضای سوم که نقشی اساسی در برقراری تعاملات اجتماعی ایفا می‌نمایند مورد توجه جدی قرار گرفته و به کانون تمرکز دانش طراحی شهری بدل گردیده‌اند. (کاشانی جو، ۱۳۸۹)

فضای سوم به‌عنوان جایگاه زندگی اجتماعی و فضای عمومی به شهروندان قدرت می‌دهد که با بهره‌گیری از این نیازها و محرک‌ها، قلمروهای اجتماعی را در رابطه با افراد آشنا و غریبه فراهم آورند. فضای سوم شامل فضاهای عمومی گوناگونی است که پذیرای اجتماعاتی است که به شکل داوطلبانه دور از خانه و کار شادمانه دورهم جمع شده و اکثراً معمولی و غیررسمی می‌باشند. (R. OLDENBURG, 1999, P. 16)

حضور شهروندان پیاده در فضای شهری پویا، موجبات تحرک اقتصادی و حس تعلق به محیط را فراهم می‌آورد و در نقش فضای پایدار سیاسی به همپوشانی بین مکان‌های سوم و فضای باز دموکراتیک اشاره دارد (همان منبع، ۱۴).

کیفیات فضای سوم که می‌تواند به‌عنوان کیفیات اصلی قلمرو فضاهای عمومی شناخته شود عبارت‌اند از:

- دسترسی و نفوذپذیری در ساعات مختلف شبانه‌روز (ساعات اداری و غیر اداری)
- دعوت‌کنندگی و قابلیت استفاده عموم بدون نیاز به عضویت یا ضوابط خاص
- پویایی و سرزندگی فضا با وجود حال و هوای بازی و تفریح در فضا
- تأمین آسایش و امنیت و ایمنی افراد از نظر جسمی و روانی
- انعطاف‌پذیری و امکان ایجاد فضای خاص سیاسی بین مردم به شکل پایدار و باشکوه.

شکل ۲- کیفیت فضای سوم در شهر

اهداف تحقیق

- هدف اصلی این پژوهش مطالعه تطبیق‌پذیری نقشه ذهنی حس امنیت شهروندان با نقشه مکان‌یابی فضای سوم در شهر اصفهان است.
- اهداف فرعی:
 - ترسیم نقشه ذهنی شهروندان اصفهانی از حس امنیت در حوزه‌های شهر اصفهان.
 - مکان‌یابی فضاهای شهری با ویژگی‌های فضای سوم بر نقشه شهر اصفهان.
 - آزمون تطابق‌پذیری فضای سوم بر فضاهای واجد حس امنیت در شهر.

پیشینه تحقیق

رفاه و آسایش ذهنی و روانی شهروندان رابطه مستقیمی با احساس امنیت اجتماعی دارد. از اوایل قرن بیستم، مکتب جامعه‌شناسی شیکاگو و مطالعات اولیه اکولوژی شهری و بوم‌شناسی انسانی^۱، پدیده‌های اجتماعی و ترسیم نقشه ذهنی را مدنظر قراردادند (Catton, 1994, 23). تا دهه ۱۹۷۰ بیشترین مطالعات در حوزه جرم متوجه مباحث پیشگیری، مجازات و مجرمان بود. در اواخر ۱۹۶۰ توجه به بزه دیدگان و ترس از جرم به‌عنوان یک معضل اجتماعی موردتوجه قرار گرفت (Lewis & Salem, 1986, 96).

بعد از سال‌های ۱۹۶۰ با گسترش رویکرد انتقادی و رونق فمینیسم، مباحث ترس از جرم و سرمایه اجتماعی موردتوجه قرار گرفت. برخی از پژوهش‌های اخیر در ارتباط با احساس امنیت در جدول ۲ آورده شده است.

جدول ۲- پیشینه تحقیق

پژوهشگر / تاریخ پژوهش / منبع استناد	شاخص‌ها / روش / نتایج مطالعه
فاستر و همکاران	مدل رگرسیون خطی جهت بررسی رابطه پیاده‌مداری و ترس از جرم در استرالیا
(Foster, Knuiman, Hooper, Christian, & Giles-Corti, 2014)	پیشنهاد مداخلات جهت افزایش پیاده‌مداری و کاهش ترس از جرم
اشنایدر و کتچن	بررسی و مقایسه روند توسعه طراحی محیطی در پیشگیری از جرم در آمریکا و بریتانیا
(Schneider & Kitchen, 2013)	ارائه راهکارهای عملی پیشگیری از جرم
آرمیتاژ و همکاران	بررسی روند طراحی محیطی جهت پیشگیری از جرم در کشورهای غربی
(Armitage, 2013)	انتقال نظریه به کشورهای عربی - تأکید بر دانش میان فرهنگی
شام و همکاران	بررسی نقاط ترس از جرم برای زنان مسافر در مالزی
(Sham, Omar, & Amat, 2012)	استفاده از پرسشنامه و همبستگی در بررسی حس امنیت زنان در ارتباط با درآمد و انتخاب وسایل نقلیه عمومی
برانتون و استرگیس	مطالعه گروه‌های ترس از جرم باهدف گیری زنان و سالمندان به‌عنوان اقشار آسیب‌پذیر محلات
(Brunton-Smith & Sturgis, 2011)	
هینکل و ویزبرد	تأثیر منفی سیاست‌های پلیسی حذف پنجره‌های شکسته بر ترس از جرم به‌عنوان پیامد منفی این رویکرد
(Hinkle & Weisburd, 2008)	
میکولاس و همکاران	مطالعه شاخصه‌های ادراکی سالمندان

ترس از جرم مرتبط با کاهش کیفیت زندگی، افزایش افسردگی، کاهش سلامت روانی و کاهش کارایی فیزیکی افراد	(Michalos et al. 2007)
بررسی رابطه کنترل محسوس فضا و احساس ترس از جرم	رزنبام
تأثیر منفی استقرار ملموس پلیس در مناطق خاص به‌عنوان نقاط جرم خیز بر سابقه ذهنی شهروندان و افزایش ترس از جرم	(Rosenbaum, 2006)
تأکید بر نقش پلیس جهت کاهش بی‌نظمی، سعی در کاهش ترس از جرم در جامعه	ویلسون و کلینگ
حضور شهروند در صورت احساس امنیت، خود به‌عنوان ناظر اجتماعی غیررسمی با نقش مؤثر در حفظ نظم و امنیت	(Wilson & Kelling, 1982)
بررسی اهمیت و رابطه میان تصمیمات و برنامه‌ریزی با نوع و درجه جرم و ترس از جرم	برانتینگهام
جرم‌شناسی محیطی مؤثر بر عامل موقعیت به‌عنوان یکی از عوامل ۴ گانه وقوع جرم (قانون، مهاجم، هدف جرم و موقعیت وقوع جرم)	(Brantingham & Brantingham, 1981)
توصیفی-تحلیلی و روش نمونه‌گیری تصادفی-آزمون F-Test -	لطفی و همکاران
میزان احساس امنیت در فضاهای عمومی مناطق با میانگین درآمدی آن‌ها نسبت معکوس دارد.	(لطفی و همکاران، ۱۳۹۴)
تحلیل میزان امنیت اجتماعی گردشگران در شهر اصفهان	عبدلی و همکاران
جمع‌آوری داده‌ها از روش‌های کتابخانه‌ای و نیز تکمیل پرسش‌نامه ۱- تجزیه و تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و تحلیلی و نرم‌افزار SPSS -نمونه‌گیری به روش تصادفی از نوع خوشه‌ای چندمرحله‌ای	
میزان تحصیلات، سن، سواد، وضعیت تأهل، میزان درآمد، نقش نیروی انتظامی و رسانه‌ها به مقدار بسیار زیادی بر میزان احساس امنیت اجتماعی گردشگران شهری تأثیر داشته و در این میان وضعیت کالبدی- فیزیکی شهر میزان کم‌ترین تأثیر را از نظر گردشگران شهر اصفهان داشته است	(عبدلی و همکاران، ۱۳۹۳)
ارزیابی و تحلیل احساس امنیت روستاییان نواحی مرزی در استان ایلام	دربان آستانه
روش‌های آمار فضایی شامل آماره موران و روش کریجینگ و برای تبیین متغیر وابسته از تحلیل‌های همبستگی دومتغیره و تحلیل رگرسیون چندگانه	
متغیرهای شاخص برخورداری، عملکرد رسانه (رادیو)، تجربه غیرمستقیم جرم، جمعیت روستا، اعتماد روستاییان به دولت، درصد اجرای طرح هادی و عملکرد پلیس مهم‌ترین عوامل مؤثر بر احساس امنیت روستاییان می‌باشند	(دربان آستانه، ۱۳۹۳)
شناسایی شاخص‌ها و عوامل مؤثر بر ویژگی‌های محیطی و تأثیر آن در امنیت اجتماعی	لطفی و همکاران
آزمون‌هایی نظیر آزمون t تک نمونه‌ای، ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چند متغیره و تحلیل مسیر	
رابطه مستقیم و معناداری میان مؤلفه‌های محیطی و امنیت اجتماعی وجود دارد، درعین حال نتایج تحلیل مسیر هم نشان می‌دهد که عوامل محیطی (۲۹٪) و پس از آن نور (۲۸۳٪) بیشترین تأثیر را در ارتقاء احساس امنیت اجتماعی فضاهای عمومی شهر دارند.	(لطفی و همکاران، ۱۳۹۳)
ارزیابی کالبد محله‌های قدیمی شهری در پاسخ‌دهی به احساس امنیت (نمونه موردی: محله ملک‌آباد شهر قزوین)	عزیزی و همکاران
نرم‌افزار GIS، بر مبنای روش مطالعه موردی (Case Study)-استفاده از روش‌های ماتریس گولر و چک-لیست معیارها	
ارزیابی کالبد محله ملک‌آباد به‌عنوان نمونه‌ای از محله‌های قدیمی شهر تاریخی قزوین نشان می‌دهد این محله توانسته است در پاسخ‌دهی به نیاز به احساس امنیت ساکنان آن در حد مطلوب ایفای نقش کند.	(عزیزی و همکاران، ۱۳۹۳)
بررسی میزان احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران)	هزارجریبی و همکاران
روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، روش پیمایش و تکنیک پرسشنامه	
بیشترین میزان تأثیر بر متغیر احساس امنیت اجتماعی را نیز پایگاه اجتماعی- اقتصادی و اعتماد اجتماعی دارا می‌باشند.	(هزارجریبی، ۱۳۹۰)
تحلیلی بر امنیت فضاهای عمومی شهر مورد: پارک‌های مناطق چهارگانه شهرداری قم	زیاری و همکاران
پرسش‌نامه، spss، Kruskal-wallis، Chi-square، Spearman	
رتبه‌بندی احساس امنیت در پارک‌های شهر قم	(زیاری و همکاران، ۱۳۹۲)

با جمع‌بندی مطالعات پیشین، اهمیت تمرکز بر شرایط فیزیکی و اجتماعی ناشی از طراحی محیط بسیار شاخص به نظر می‌رسد. هرچند مطالعات پژوهشگران در حوزه ترس از جرم، با تأکید بر دیدگاه علوم مختلف و در رابطه با ابعاد محدودی از محیط فیزیکی انجام شده است، نتایج معناداری میان ویژگی‌های کیفی فضا و تأثیر آن بر حس امنیت و کاهش ترس از جرم موجود است. علیرغم بررسی حس امنیت در حوزه علوم مختلف، تحلیل ویژگی‌های کیفی فضا در رابطه با تدوین معیارهای کیفی فضاها با حس امنیت کمتر مورد مطالعه و بررسی قرار گرفته است. لذا پژوهش حاضر مبحث جدیدی را در معرفی رابطه احساس امنیت در فضای سوم مطرح می‌سازد.

سؤالات و فرضیات

سؤالات این پژوهش عبارت‌اند از:

- نقش شهرسازی و کیفیات فضای شهری در احساس ناامنی و ترس از جرم چیست؟

- آیا فضای سوم بر نقشه ذهنی شهروندان از فضاهای امن تطابق دارد؟

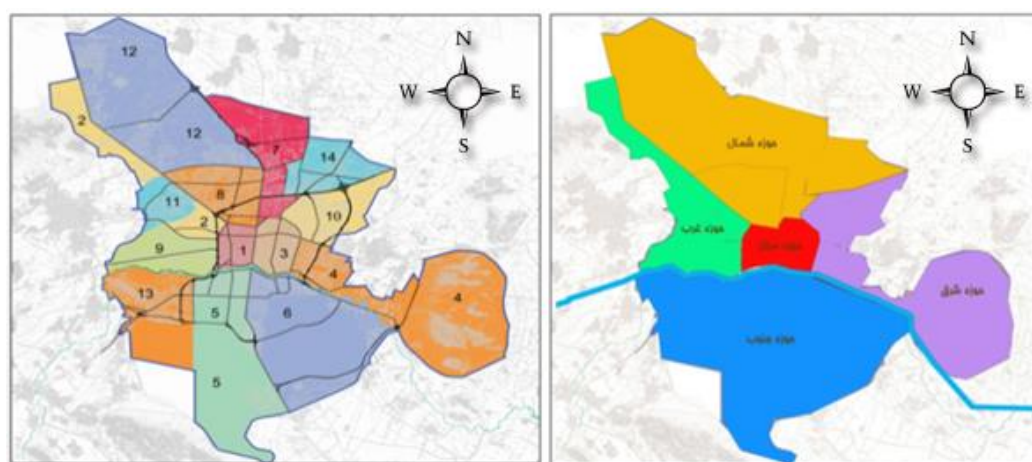
فرضیات پژوهش:

- به نظر می‌رسد شهرسازی با پیش‌بینی معیارهای کیفی فضا می‌تواند موجبات افزایش حس امنیت در فضا را به وجود آورد.

- به نظر می‌رسد موقعیت فضای سوم در شهر منطبق بر نقشه ذهنی افراد از احساس امنیت در فضا باشد.

محدوده و قلمرو پژوهش

شهر اصفهان به عنوان یکی از کلان‌شهرهای ایران، همواره با مسائل ناشی از جرم و ترس از جرم در جامعه مواجه بوده است. مطابق اطلاعات موجود تا سال ۹۲ شهر اصفهان دارای ۱۴ منطقه شهرداری و پس از آن تاکنون دارای ۱۵ منطقه شهرداری است.

شکل ۳- موقعیت محدوده مطالعاتی (حوزه‌های ۵ گانه شهر اصفهان)

بسیاری از مطالعات بالادست شهر اصفهان به گونه‌ای جامع در قالب ۵ حوزه بازننگری (شمال، جنوب، مرکز، شرق و غرب) انجام گرفته است. مشخصات کلی ۵ حوزه مطالعاتی به صورت تفکیکی در قالب جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۳- مشخصات کلی محدوده مطالعاتی به تفکیک مناطق و حوزه‌ها (اطلاعات شهرداری اصفهان سال ۱۳۹۲)

شهر اصفهان	حوزه شمال				حوزه شرق		حوزه مرکز		حوزه جنوب			حوزه غرب			حوزه‌های ۵ گانه اصفهان
	۱۴	۱۲	۸	۷	۱۰	۴	۳	۱	۱۳	۶	۵	۱۱	۹	۲	مناطق شهرداری اصفهان
	۱۴۵۶۵	۱۰۹۹۱	۷۰۴۰۸	۶۱۷۸۶	۱۹۱۷۲	۱۲۴۶۸	۱۱۶۵۹	۷۷۱۵۴	۱۱۳۸۵	۱۷۲۵۱	۱۵۱۲۹	۵۷۷۰۲	۷۴۴۱۱	۵۷۴۵۵	جمعیت (نفر)
۱۶۹۵۷۹۰	۶۱۱۷۳۰				۳۲۲۹۴۳		۱۹۳۸۵۳		۳۷۷۷۳۹			۱۸۹۵۲۵			مجموع جمعیت (نفر)
	۱۸۴	۵۴۶	۷۵۰	۱۶۵	۲۶۱	۱۷۶	۱۱۴	۸۶	۱۸۲۵	۱۷۸۱	۱۲۰	۱۷۱	۴۰	۱۷۰۴	مساحت (هکتار)
۲۶۷۶۳	۱۱۰۱۷				۴۰۲۱		۱۹۶۵		۴۸۱۲			۴۹۴۸			مجموع مساحت (هکتار)

روش تحقیق

در این پژوهش مورد پژوهی از روش‌های تلفیقی متناسب با روش تحقیق (توصیفی-تحلیلی-مقایسه‌ای) در بخش‌های مختلف استفاده می‌شود. روش توصیفی مجموعه روش‌هایی است که هدف آن‌ها توصیف کردن شرایط یا پدیده‌های مورد بررسی است (سرمد، ۱۳۸۱، ۸۲).

پژوهش‌های مرتبط با فرایندهای ذهنی-اجتماعی تنها در قالب روش‌های ترکیب کمی-کیفی قابل مطالعه می‌باشند (Steenland et al. 2001). در مطالعات مبانی نظری جهت جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات از روش‌های اسنادی و کتابخانه‌ای، پرسشنامه و تبدیل اطلاعات به نقشه تصویر ذهنی شهروندان استفاده شده است و سپس در ارتباط با اطلاعات جمع‌آوری شده مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است و در بخش ادبیات موضوع از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است.

رویکرد مطالعاتی این پژوهش باهدف ترسیم نقشه شناختی ذهنی شهروندان از احساس امنیت در شهر، بر مبنای مشارکت مردمی و اعمال نظر شهروندان بوده است. جامعه مطالعاتی از میان جمعیت شهر اصفهان در سال ۱۳۹۲ و در حوزه‌های پنج‌گانه انتخاب شد و مطابق فرمول کوکران با انتخاب دقت ۰,۰۵، تعداد حجم نمونه برابر ۳۸۵ نفر در قالب ۱۳۰ خانواده حداقل سه نفری برآورد شد. توزیع پرسشنامه‌ها به صورت تصادفی ساده متناسب با حجم جامعه مورد سنجش قرار گرفت. محدوده منتخب برای تکمیل پرسشنامه‌های باز به صورت پراکنده در کلیه مناطق شهری در زمان‌های مختلف شبانه‌روز جمع‌آوری شده است. از روش مقیاس سازی بر اساس طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت در کمی نمودن مدل تجربی پژوهش و تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده شده است. اعتبار سؤالات از روش مراجعه به متخصصان

(اعتبار صوری) و پایایی پرسشنامه مطروحه با شیوه آزمون مجدد (بافاصله زمانی دو هفته) موردبررسی قرار گرفت و ثبات بالایی پرسشنامه‌ها تأیید شد.

در فرایند تحقیق پس از ارزیابی نتایج پرسشنامه‌های توزیع شده و تحلیل آن مکان‌یابی نقشه ذهنی شهروندان از فضاهای بااحساس امنیت در شهر ترسیم شد.

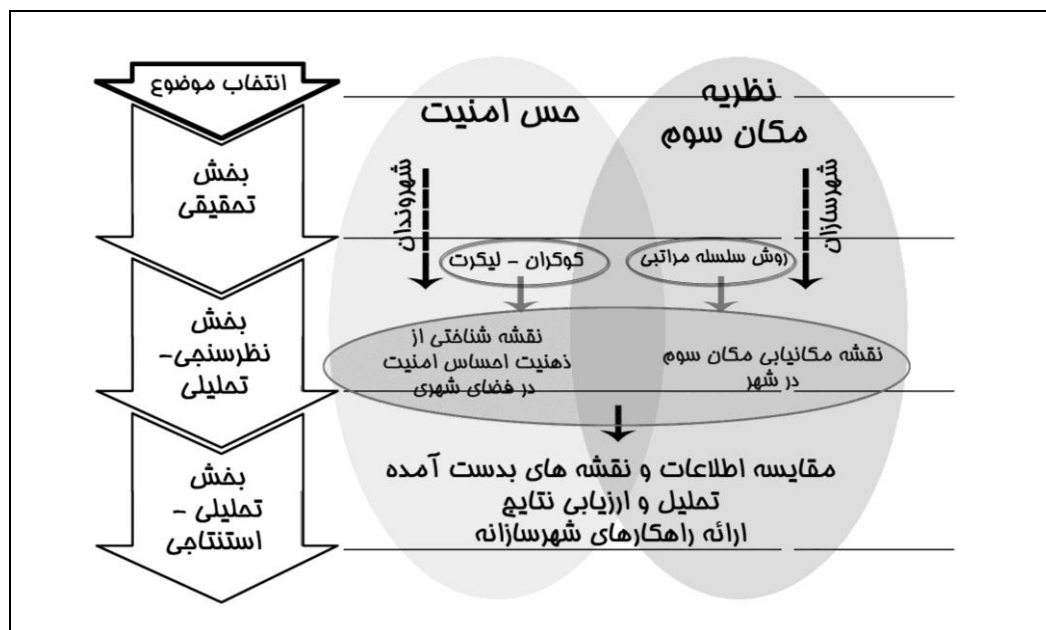
با دسته‌بندی داده‌های خام و تحلیل آن به کمک نرم‌افزار اکسل^۱ میزان حس امنیت در حوزه‌های مختلف شهر بر نقشه حوزه‌های ۵ گانه شهری مکان‌یابی شده است. تصویر ذهنی^۲ بیانگر ادراک شهروندان از محیط، بر اساس تجارب و مشاهدات است. در راستای تشخیص میزان بهره‌مندی حوزه‌های ۵ گانه شهر اصفهان از معیارهای فضای سوم، با نظرسنجی از کارشناسان شهر ساز بومی شهر اصفهان، ضمن در اختیار گذاری معیارهای فضای سوم و نقشه حوزه‌های شهر اصفهان، از روش AHP استفاده شد.

AHP به‌عنوان ابزار تعاملی کارآمد در سیستم تصمیم‌گیری مکانی مورد استفاده قرار می‌گیرد. این ابزار با ارائه روشی منطقی و ساده تصمیم‌گیری باوجود گزینه‌ها و معیارهای متعدد را میسر می‌سازد. در روش تحلیل سلسله مراتبی، عناصر هر سطح نسبت به هر یک از عناصر سطح بالاتر به‌صورت زوجی مقایسه شده و وزن آن‌ها محاسبه می‌شود. این وزن‌ها را وزن نسبی می‌گویند. سپس با تلفیق وزن‌های نسبی، وزن نهایی هر گزینه مشخص می‌شود. وزن معیارها، منعکس‌کننده اهمیت آن‌ها در تعیین هدف است. وزن هر گزینه نسبت به معیارها، سهم آن گزینه در شاخص مربوط است. لذا وزن نهایی هر گزینه از مجموع حاصل ضرب وزن هر شاخص در وزن گزینه از آن شاخص به دست می‌آید. هرچند روش تحلیل سلسله مراتبی به‌عنوان ابزاری برای استفاده مدیران و تصمیم‌گیران مورد استفاده قرار می‌گیرد، محدودیت‌های این روش شامل امکان جهت‌گیری و غرض‌ورزی مصاحبه‌شوندگان است که با افزایش تعداد افراد به حداقل رسیده و نتایج دقیق‌تری حاصل خواهد شد. نهایتاً اطلاعات استخراج‌شده در قالب نقشه ذهنی شهروندان از فضاهای امن و نقشه مکان‌یابی فضای سوم در شهر موردبررسی و تحلیل انطباقی قرار گرفته است.

پس از جمع‌بندی نتایج و تحلیل نقشه‌های حاصل از پژوهش، راهکارهای مناسبی جهت ارتقا حس امنیت شهروندان در فضای شهری و کل شهر پیشنهاد شده است. نقشه ذهنی شهروندان یک شهر از احساس امنیت و عدم ترس از جرم می‌توان در بسیاری از مراحل مدیریتی، برنامه‌ریزی و نظارت بر شهر مورد استفاده قرار گیرد. روند انجام پژوهش در شکل ۴ ارائه شده است.

1 EXCEL

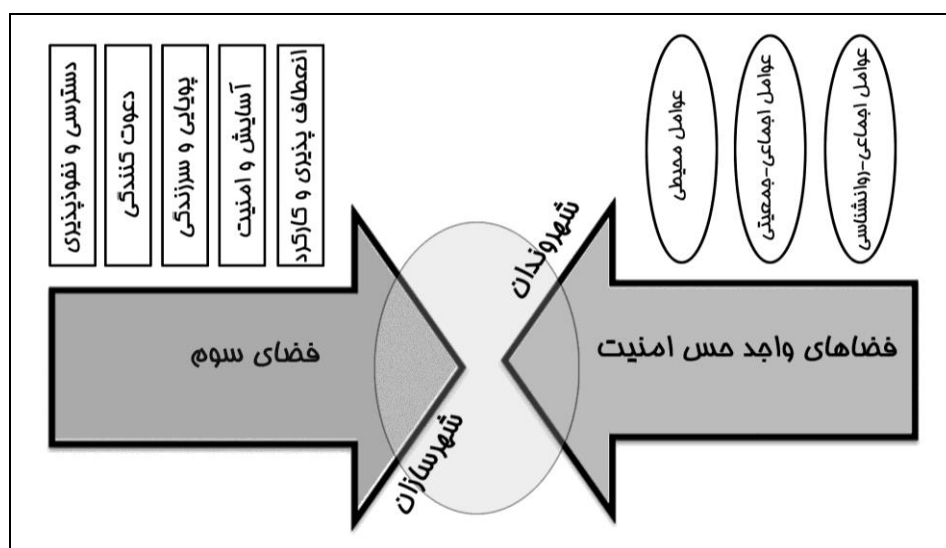
2 COGNITIVE MAP

شکل ۴- فرآیند شما تیک مراحل پژوهش

معرفی متغیرها و شاخص‌ها

بر مبنای مطالعات صورت گرفته در خصوص حس ترس از جرم فراتر از مبحث جرم (عدم احساس امنیت در فضای شهری) و فضای سوم منتج از بخش مرور ادبیات موضوع و مبتنی بر نظریات اندیشمندان، معیارهایی مطابق شکل ۵ استخراج شده‌اند. پیشنهاد این پژوهش مبنی بر دستیابی به فضایی با احساس امنیت از دیدگاه شهرسازی است.

شکل ۵- مدل پیشنهادی پژوهش (منبع: نگارندگان)

مدل نظری پژوهش

سنجش میزان احساس امنیت شهروندان

در مطالعه کیفی محیط شهری رویکردهای مختلفی وجود دارد که منتج از علوم مختلف است و حاصل کاربرد مفاهیم و بسط موضوعات مربوط به آن افق فکری است. این رویکردها را می‌توان به صورت زیر بیان کرد:

- رویکردهای طراحی کالبدی: توجه ویژه به حالات ذهنی-روانی ساکنان و مؤلفه‌های ادراک محیطی

بررسی کیفیت‌های محیط از منظر رویکردهای طراحی کالبدی با توجه به الگوهای فکری/فرهنگی/رفتاری ساکنین و معیارهای کالبدی/محیطی در مراحل سیاست‌گذاری، طراحی و اجرای محیط.

- رویکرد اجتماعی-مکانی: فراتر از کیفیت طراحی محیط

بررسی کیفیت محیط با توجه به متغیرهای اجتماعی-مکانی شامل رویکرد اکولوژی انسانی، کیفیت زندگی، شاخصه‌ای اجتماعی، رویکرد تعاملی و رویکرد سنجش میزان رضایتمندی.

در این پژوهش جهت سنجش احساس امنیت در شهروندان، از رویکرد طراحی کالبدی استفاده شده است.

حجم نمونه با در نظر گرفتن تعداد شهروندان شهر اصفهان و با استفاده از فرمول کوکران، محاسبه شد. حجم نمونه برابر با ۳۸۵ نفر و با سطح خطای ۵٪ است.

شکل ۴- تحلیل آزمون باز پاسخ از حجم نمونه شهروندان در جهت کشف فضاهای موفق در ایجاد حس امنیت

با توجه به تقسیمات ۵ حوزه شهری اصفهان، حجم ۳۸۵ نفر در قالب ۱۳۰ خانواده حداقل ۳ نفری (پدر، مادر و حداقل یک فرزند بالای ۱۰ سال) در ۵ حوزه شهری (در هر حوزه ۲۶ خانواده) به صورت تصادفی و با حضور پدر یا مادر خانواده ولی با در نظر گرفتن نظر کلیه افراد خانواده تکمیل شد. در پرسشنامه به صورت باز، از افراد خواسته شد که با در نظر گرفتن افراد خانواده حداکثر از ۵ فضای شهری نام برند که با فرض دسترسی آسان، دارای ترجیح به استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز، به صورت منفرد یا گروهی، به عنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر، با قابلیت استفاده متنوع (انعطاف‌پذیری) است. جمع‌بندی نهایی مطابق جدول ۴ است.

جدول ۴- نتایج حاصل از نظرسنجی شهروندان از فضاهایی با حس امنیت در شهر اصفهان (منبع: نگارندگان)

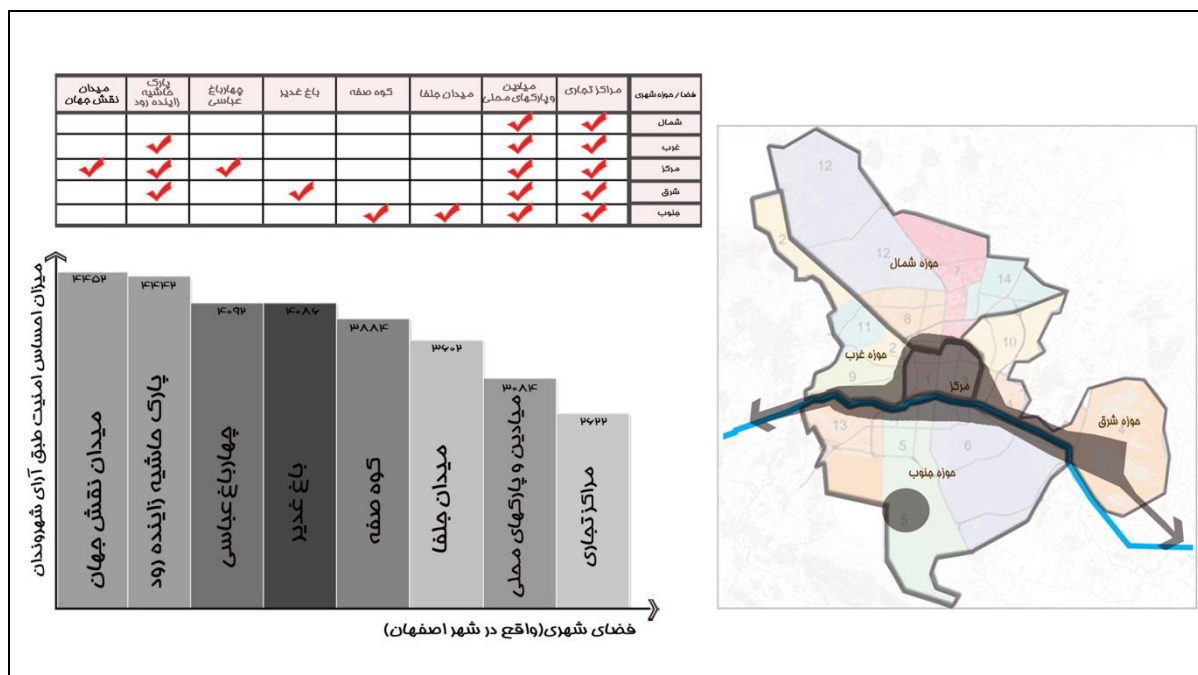
موقعیت در حوزه شهری اصفهان					درصد	تعداد آرای شهروندان	فضاهای شهری دارای حس امنیت از دید شهروندان
جنوب	غرب	مرکز	شرق	شمال			
		*			۹۵	۱۲۴	میدان نقش جهان
**	*	**	*		۹۱	۱۱۸	پارک حاشیه رودخانه
		**			۸۰	۱۰۴	چهارباغ عباسی
			*		۵۷	۷۴	باغ غدیر
*					۵۱	۶۶	کوه صفه
*					۴۷	۶۱	میدان جلفا
*	*				۳۷	۴۸	میدان‌ها و پارک‌های محلی
*		*			۱۳	۱۷	مراکز تجاری
					۸	۱۱	غیره

در این مرحله فضاهای شهری مورد انتخاب شهروندان جمع‌بندی و پرسشنامه بر اساس طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت مقیاس سازی شد.

ترسیم ذهنی تصاویر شهروندان از حس امنیت در شهر

تصویر ذهنی بر کلیه حالات، واکنش‌ها و رفتار و به‌طور خاص بر احساس امنیت افراد مؤثر است. برای درک سازوکارهای شناخت ما از محیط و شیوه به یادآوردن آن، تحقیقات گسترده‌ای انجام شده است. شیوه اصلی کار برای نیل به این هدف ترسیم نقشه ذهنی است، یعنی پدیدار ساختن تصویر ذهنی محیط که افراد به آن شکل داده و از آن به‌عنوان رفتارشان در شهر، استفاده می‌کنند (شکل ۵)

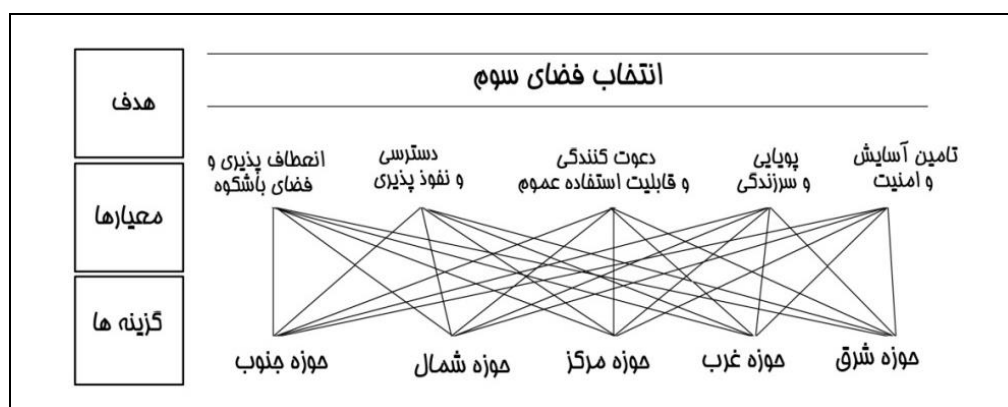
با تبدیل اطلاعات آماری فوق به لکه‌گذاری بر نقشه، درواقع تصور ذهنی شهروندان از نقاط بااحساس امنیت در شهر مطابق نقشه شکل ۵ تصویر می‌گردد.

شکل ۵- رتبه‌بندی فضاهای شهری واجد حس امنیت با بهره‌گیری از تصویر ذهنی شهروندان

مکان‌یابی فضای سوم در شهر اصفهان

در این بخش تحقیق حوزه‌های ۵ گانه شهر اصفهان بر اساس معیارهای مستخرج در خصوص فضای سوم، مدل پیشنهادی با استفاده از تکنیک شبکه‌ای فازی توسط گروهی سه‌نفره از متخصصان شهرسازی بومی شهر اصفهان مورد امتیازدهی و اولویت‌بندی قرار گرفتند. باهدف رتبه‌بندی حوزه‌های شهر اصفهان بر مبنای معیارهای فضای سوم، نمودار سلسله مراتبی الگوی پیشنهادی مطابق شکل ۶ ترسیم شد.

شکل ۶- تشکیل نمودار سلسله مراتبی (منبع: نگارندگان)

مراحل استفاده از این روش عبارت‌اند از: تعیین هدف، انتخاب معیارها، انتخاب گزینه‌ها، طراحی الگوی انتخاب سلسله مراتبی، امتیازدهی و انجام مقایسات زوجی بر اساس معیارها، تعیین اولویت‌ها از روش نرمال‌سازی و

میانگین موزون، به مقادیر حاصل از محاسبات بردار ویژه می‌گویند که بیانگر اولویت‌بندی گزینه‌ها بر اساس معیارها است.

جدول ۵- اولویت‌بندی بر اساس طیف پرسشنامه ساعتی

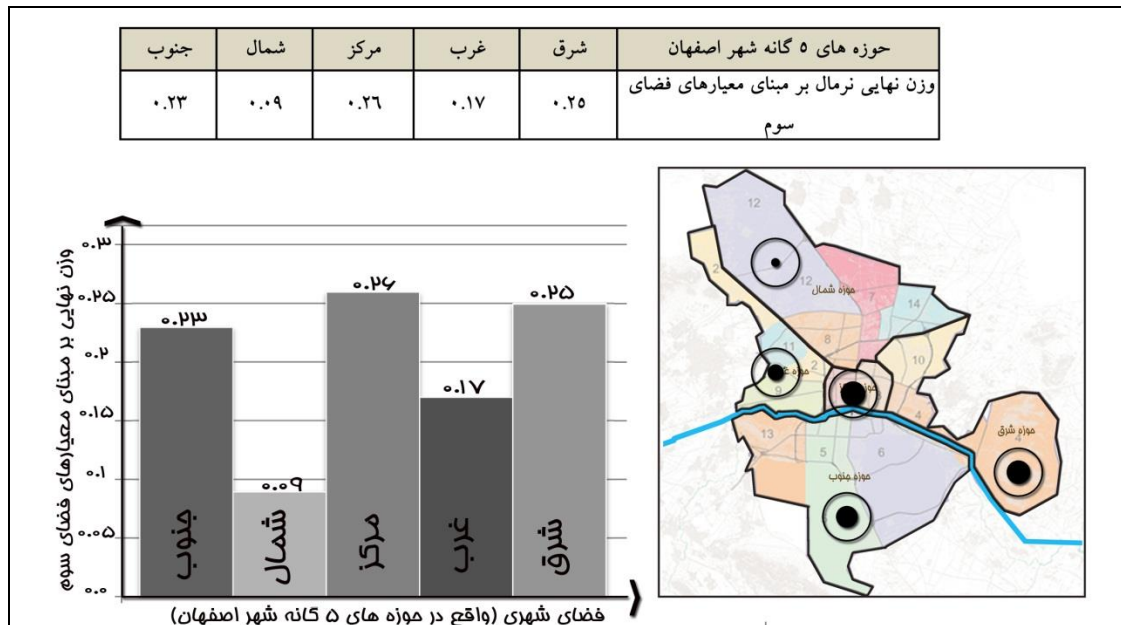
ارجحیت معیارها	ترجیح یکسان	کمی بهتر	بهتر	خیلی بهتر	کاملاً بهتر
امتیاز	۱	۳	۵	۷	۹

طبق جدول ۶ اولویت‌بندی وزن دهی به معیارها توسط متخصصان تعیین و در مرحله بعدی جمع‌بندی و تعیین وزن نرمال هر حوزه مورد محاسبه قرار گرفت. نهایتاً وزن نهایی نرمال حاصله چنانچه در آخرین سطر جدول ۶ ارائه شده است، به عنوان نمایانگر امتیاز و اولویت هر حوزه در تخصیص معیارهای فضای سوم مطرح است.

جدول ۶- وزن ویژگی‌ها، معیارها و زیر معیارهای مربوط به معیارهای فضای سوم (منبع: نگارندگان)

حوزه‌های ۵ گانه شهر اصفهان					معیارهای فضای سوم
جنوب	شمال	مرکز	غرب	شرق	
۶	۲	۷	۴	۷	تأمین آسایش و امنیت
۷	۳	۸	۵	۸	
۶	۲	۸	۴	۷	
۶,۳۳	۲,۳۳	۷,۶۷	۴,۳۳	۷,۳۳	
۶	۲	۹	۳	۸	پویایی و سرزندگی
۷	۳	۹	۴	۹	
۷	۲	۸	۳	۷	
۶,۶۷	۲,۳۳	۸,۶۷	۳,۳۳	۸,۰۰	
۸	۳	۸	۶	۸	دسترسی و نفوذپذیری
۷	۴	۷	۴	۵	
۷	۲	۷	۵	۶	
۷,۳۳	۳,۰۰	۷,۳۳	۵,۰۰	۶,۳۳	
۸	۳	۹	۸	۹	دعوت‌کنندگی و قابلیت استفاده عموم
۷	۴	۸	۶	۹	
۷	۴	۹	۶	۸	
۷,۳۳	۳,۶۷	۸,۶۷	۶,۶۷	۸,۶۷	
۸	۲	۹	۸	۹	انعطاف‌پذیری و فضای باشکوه
۸	۲	۸	۷	۹	
۷	۳	۸	۶	۸	
۷,۶۷	۲,۳۳	۸,۳۳	۷,۰۰	۸,۶۷	
۰,۲۳	۰,۰۹	۰,۲۶	۰,۱۷	۰,۲۵	وزن نهایی نرمال

اولویت‌بندی حوزه‌های پنج‌گانه شهر اصفهان بیانگر آن است که حوزه مرکز اصفهان با ۰,۲۶ امتیاز بالاترین و حوزه شمال اصفهان با امتیاز ۰,۰۹، از پایین‌ترین امتیاز برخوردار است. مطابق شکل ۹ اولویت حوزه‌ها از نظر واجد شرایط فضای سوم بودن به ترتیب نزولی، حوزه‌های مرکز، شرق، جنوب، غرب و شمال است.

شکل ۹- رتبه‌بندی وزن نرمال مناطق پنج‌گانه محدوده مطالعاتی از منظر فضای سوم (منبع: نگارندگان)

مقایسه نتایج حاصل از دو سنجش انجام‌گرفته (شکل ۵ و شکل ۹) بیانگر روند متناظر حوزه‌های شهر اصفهان در هر دو معیار ارائه‌شده است. سیر نزولی حوزه‌ها (مرکز، شرق، جنوب، غرب و شمال) از نظر تطبیق با کیفیات فضای سوم با روند همسان و متناظر در احساس امنیت شهروندان در فضاها، بیانگر رابطه مستقیم و اهمیت ایجاد و مدیریت فضای سوم و ارتقا کیفیات آن برافزایش حس امنیت شهروندان به‌عنوان یکی از مؤلفه‌های پراهمیت شهر سالم است. تشابه دو روند مبین کارایی فرضیه ارائه‌شده است.

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

احساس امنیت یا ناامنی برگرفته از ویژگی‌ها شخصی، اجتماعی و محیطی متنوعی است. بهره‌گیری از دانش شهرسازی به‌عنوان میان‌رشته‌ای که به‌طور فراگیر در رابطه با ویژگی‌ها زیستی انسان (کالبدی-اجتماعی) قرار می‌گیرد، می‌تواند تا حدودی ارائه‌دهنده راهکارهای ارتقا کیفیت زیستی محیط و انسان‌ها باشد.

پژوهش حاضر باهدف بررسی موقعیت مکانی حس امنیت شهروندان و سنجش تطبیق این فضاها با فضای سوم در شهر است. ویژگی‌های منحصر به فرد فضای سوم، از دیدگاه اجتماعی-کالبدی می‌تواند تأمین‌کننده بستر احساس امنیت شهروندان در شهر باشد. در راستای فرضیه مطروحه، در گام نخست احساس امنیت (کاهش ترس از جرم) شهروندان در فضاها، شهری شهر اصفهان، در قالب ۵ حوزه شهری به‌صورت نقشه ذهنی امنیت در حوزه‌های ۵

گانه شهری (با استفاده از کوکران و لیکرت) برداشت شد. تحلیل نقشه ذهنی ترسیمی بیانگر سیر نزولی احساس امنیت در حوزه‌های پنج‌گانه به ترتیب حوزه‌های مرکز، شرق، جنوب، غرب و شمال است.

در گام دوم، فضای سوم به‌عنوان فضایی با کارکرد اجتماعی و پویایی موردبررسی قرار گرفت و معیارهای آن در قالب روش سلسله‌مراتبی AHP در رابطه با حوزه‌های ۵ گانه شهر اصفهان با بهره‌گیری از دانش متخصصان شهرسازی بومی موردبررسی و رتبه‌بندی قرار گرفت. رتبه‌بندی حوزه‌های ۵ گانه برحسب بهره‌مندی از معیارهای فضای سوم دارای سیر نزولی مرکز، شرق، جنوب، غرب و شمال است.

تطبیق دو روند حاصل از این دو گام، مبین نقش و تأثیر مستقیم فضای سوم و معیارهای آن در ایجاد و ارتقای حس امنیت شهروندان است. بدیهی است احساس امنیت شهروندان شاخصه مهمی در سنجش میزان رفاه و سطح کیفی زیست شهرها است و لزوم پرداختن و تحلیل عوامل مؤثر و متأثر گامی مهم در جهت بهبود سطوح و شرایط زیستی شهروندان است. لذا بهره‌گیری از ویژگی‌های فضای سوم می‌تواند با افزایش حس امنیت در شهروندان، زمینه‌ساز افزایش حضور مؤثر آن‌ها در فضای شهری و ارتقا کیفی فضای شهر باشد.

پیشنهادهای

هرچند مطالعات محدودی در گستره ترس از جرم و معیارهای شهرسازانه انجام گرفته است، اما پژوهش حاضر بیانگر اهمیت فضای سوم با تأثیر مستقیم بر ارتقای حس امنیت در شهروندان است. لذا اقدامات صورت گرفته در این پژوهش ضمن تعیین میزان حس امنیت شهروندان در حوزه‌های شهری و تعیین میزان تطابق هر ناحیه با معیارهای فضای سوم، به‌عنوان گامی مؤثر در بهره‌گیری از معیارهای شهرسازانه در بهبود احساس مخاطب و به‌طور خاص ارتقا حس امنیت شهروندان می‌گردد. پیشنهاد می‌گردد مدیریت ترس از جرم در فضای شهری در مراحل مختلف پیش‌بینی، برنامه‌ریزی اجتماعی-کالبدی، پیشگیری کالبدی-اجتماعی، کنترل و مدیریت در راستای ارتقای امنیت و بهبود کیفیت زندگی شهری موردتوجه گروه‌های تخصصی انتظامی، جامعه‌شناسی، اقتصادی، شهرسازی و روانشناسی قرار گیرد.

پیشنهاد می‌شود مباحث طراحی ترافیک، عمران و مدیریت شهری همواره در مشاوره با متخصصان جامعه‌شناسی و شهرسازی مورد مطالعه و طراحی قرار گیرد. ارتقا احساس امنیت در فضاهای شهری با توجه به ویژگی‌های فضای سوم در شهر می‌تواند راهکاری کاربردی در افق مدیریت شهری باشد.

مطالعه و برنامه‌ریزی فضای شهری به‌عنوان تبلور کالبدی-رفتاری شرایط حاکم بر شهروندان می‌تواند به‌طور مستقیم بر رفتار و کنش آن‌ها مؤثر واقع گردد. نهایتاً استراتژی‌های پیشنهادی مستخرج از پژوهش در جهت حمایت از معیارهای مطرح در قالب جدول ۷ ارائه شده‌اند.

جدول ۷- استراتژی‌های پیشنهادی جهت ارتقا کیفی فضای سوم در فضای شهری (منبع: نگارندگان)

اقتصادی- اجتماعی- شهرسازی - معماری -منظر شهری -مدیریت شهری																حوزه‌های مطالعاتی		ویژگی‌های فضای سوم
مدیریت مشارکتی فضا																راهبردهای پیشنهادی جهت ارتقای کیفی فضای سوم در شهر		
مانیتورهای شهری و تبلیغات																		
نورپردازی																		
منظرسازی																		
خطرات‌انگیزی																		
دشواری آماج جرم																		
کنترل دسترسی																		
افزایش نظارت																		
اختلاط کاربری‌ها																		
افزایش تردد																		
افزایش خوانایی																		
سلسله‌مراتب- قلمرو گرایی																		
تجهیز امکانات فضاهای شهری																		
ارتقا کیفیت و شهرت فضا																		
فرهنگ‌سازی شهروندان																		
تحرک اقتصادی شبانه‌روزی																		
ارتقای کیفی و کمی فعالیت‌های عمومی																		
																پویایی و سرزندگی		
																تأمین آسایش و امنیت		
																دسترسی و نفوذپذیری		
																دعوت‌کنندگی و قابلیت استفاده عموم (سن-جنس-طبقه)		
																انعطاف‌پذیری و فضای باشکوه		

منابع

- ۱- بمانیان، محمدرضا. محمودی نژاد، هادی، (۱۳۸۸)، امنیت و طراحی شهری، تهران: هله طحان.
- ۲- بیات، بهرام، (۱۳۸۸)، بررسی عوامل مؤثر بر احساس امنیت شهروندان تهرانی (با تأکید بر رسانه‌های جمعی، عملکرد پلیس و بروز جرائم)، فصلنامه انتظام اجتماعی، سال اول، شماره اول، صص ۹-۲۹.
- ۳- دربان آستانه، علیرضا، (۱۳۹۳)، ارزیابی و تحلیل احساس امنیت روستاییان نواحی مرزی (مطالعه موردی: استان ایلام)، مجله برنامه‌ریزی فضایی، شماره ۴(۴)، صص ۱۲۹-۱۵۶.
- ۴- زیاری، کرامت اله، مهدی، علی، مهدیان بهنمیری، معصومه، (۱۳۸۲)، تحلیل بر فضاهای عمومی شهر مورد پارک های مناطق چهارگانه شهرداری قم، آمایش جغرافیایی فضا - دانشگاه گلستان، شماره ۳(۷)، صص ۲۵-۵۰.
- ۵- سرمد، زهره، بازرگان، عباس، حجازی، الهه، (۱۳۸۶)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، چاپ چهاردهم، تهران: انتشارات آگاه.
- ۶- صدیق سروستانی، رحمت‌الله. نصر اصفهانی، آرش، (۱۳۹۱)، مطالعه عوامل مؤثر بر ترس از جرم در محله‌های شهری، مسائل اجتماعی ایران، شماره ۱، صص ۱۴۹-۱۷۶.
- ۷- عزیزی، محمدمهدی، شعبان جولا، الهه، (۱۳۹۳)، ارزیابی کالبد محله‌های قدیمی شهری در پاسخ‌دهی به احساس امنیت (نمونه موردی: محله ملک‌آباد شهر قزوین)، مجله پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۴۷، صص ۷۹۱-۸۰۸.

- ۸- کاشانی جو، خشایار، (۱۳۸۹)، بازشناخت رویکردهای نظری به فضاهای عمومی شهری، هویت شهر، شماره ۶، صص ۹۵-۱۰۷.
- ۹- لطفی، صدیقه، مرادنژاد، آنا، واحدی، ح، (۱۳۹۴)، ارزیابی مؤلفه‌های کالبدی فضاهای عمومی و تأثیر آن در احساس امنیت اجتماعی شهروندان بابلسر، مجله پژوهش‌های راهبردی امنیت و نظم اجتماعی، شماره ۹، صص ۱۳۱-۱۵۲.
- ۱۰- لطفی، صدیقه، مراد نژاد، آنا، ساسانی پور، م، (۱۳۹۳)، بررسی احساس امنیت در فضاهای عمومی، مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری، شماره ۱۹، صص ۳۹-۵۶.
- ۱۱- ماندل، رابرت، (۱۳۸۷)، چهره متغیر امنیت ملی، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی. تهران: انتشارات پژوهشکده راهبردی.
- ۱۲- مدنی پور، علی، (۱۳۷۹)، طراحی فضای شهری، نگرشی به فرآیندی اجتماعی و مکانی، ترجمه فرهاد مرتضایی، تهران: شرکت پردازش و برنامه‌ریزی شهری.
- ۱۳- مرتضوی، شهرناز، (۱۳۸۰)، روانشناسی محیط و کاربرد آن، انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۰.
- ۱۴- مساواتی آذر، مجید، (۱۳۷۴)، آسیب‌شناسی اجتماعی ایران (جامعه‌شناسی انحرافات): یک اثر تحقیقی و تطبیقی، تبریز: نشر نوبل.
- ۱۵- نصری، قدیر، (۱۳۸۲)، معنی و ارکان جامعه‌شناسی امنیت، فصلنامه راهبرد، شماره ۲۶.
- ۱۶- نقی زاده، محمد، (۱۳۸۶)، ادراک زیبایی و هویت شهر در پرتو تفکر اسلامی، معاونت شهرداری اصفهان، اصفهان.
- ۱۷- هزارجریبی، جعفر، (۱۳۹۰)، بررسی احساس عدالت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن (مطالعه موردی شهر تهران)، مجله جامعه‌شناسی، شماره ۲۳(۳)، صص ۴۱-۶۲.

- 18- Adejumo, Adebayo (2011). **International Perspectives In Victimology**. International Perspectives Invictimology, 38.
- 19- Armitage, R. (2013). **Crime Prevention Through Environmental Design**.
- 20- Brantingham, Paul J. & Brantingham, P. L. (1981). **Environmental Criminology**: Sage Publications Beverly Hills, CA.
- 21- Brunton-Smith, Ian, & Sturgis, P. (2011). **Do Neighborhoods Generate Fear Of Crime? An Empirical Test Using The British Crime Survey**. Criminology, 49(2), 331-369.
- 22- Carmona, M. (2010). **Public Places, Urban Spaces: The Dimensions Of Urban Design**: Routledge.
- 23- Catton, W. R. (1994). **Foundations Of Human Ecology**. Sociological Perspectives, 37(1), 75-95.
- 24- Colquhoun, Ian (2004). **Design Out Crime: Creating Safe And Sustainable Communities**: Routledge.

- 25- Garofalo, James. (1981). **NCCD Research Review: Crime And The Mass Media: A Selective Review Of Research.** Journal Of Research In Crime And Delinquency, 18(2), 319-350.
- 26- Hinkle, Joshua C. & Weisburd, D. (2008). **The Irony Of Broken Windows Policing: A Micro-Place Study Of The Relationship Between Disorder, Focused Police Crackdowns And Fear Of Crime.** Journal Of Criminal Justice, 36(6), 503-512.
- 27- Killias, M. & Clerici, C. (2000). **Different Measures Of Vulnerability In Their Relation To Different Dimensions Of Fear Of Crime.** British Journal Of Criminology, 40(3), 437-450.
- 28- Lang, Jon T. (1987). **Creating Architectural Theory: The Role Of The Behavioral Sciences In Environmental Design.** New York: Van Nostrand Reinhold New York.
- 29- Lewis, Dan A. & Salem, G. (1986). **Fear Of Crime: Incivility And The Production Of A Social Problem:** Transaction Books New Brunswick, NJ.
- 30- Michalos, Alex C. Hatch, P. M. Hemingway, D. Lavalley, L. Hogan, A. & Christensen, B. (2007). **Health And Quality Of Life Of Older People, A Replication After Six Years.** Social Indicators Research, 84(2), 127-158.
- 31- Oldenburg, Ray(1999). **The Great Good Place:**Cafes, Coffeeshops, Bookstores, Bars, Hair Salons And The Other. New York: Marlowe & Company.
- 32- Oldenburg, R. (2001). **Celebrating The Third Place:** Inspiring Stories About The" Great Good Places" At The Heart Of Our Communities: Da Capo Press.
- 33- Pain, R. (2000). Place, **Social Relations And The Fear Of Crime: A Review.** Progress In Human Geography, 24(3), 368-387.
- 34- Rad, V. B. Najafpour, H. Ngah, I. Shieh, E. & Rad, H. B. (2014). **The Systematic Review On Safety In Urban Neighborhoods.** Life Science Journal,11(10).
- 35- Roman, C. G. Knight, C. R. Chalfin, A. & Popkin, S. J. (2009). **The Relation Of The Perceived Environment To Fear,** Physical Activity, And Health In Public Housing Developments: Evidence From Chicago. Journal Of Public Health Policy, 286-308.
- 36- Rosenbaum, Dennis P. (2006). **The Limits Of Hot Spots Policing.** Police Innovation: Contrasting Perspectives, 245-263.
- 37- Schneider, R. H. & Kitchen, T. (2013). **Putting Crime Prevention Through Environmental Design Into Practice Via Planning Systems:** A Comparison Of Experience In The US And UK. Built Environment, 39(1), 9-30.
- 38- Sham, R. Omar, N. & Amat, D. W. (2012). **Hot Spot Urban Crime Area For Woman Travellers.** Procedia-Social And Behavioral Sciences, 68, 417-426.
- 39- Skogan, Wesley G. (1999). **Measuring What Matters:** Crime, Disorder, And Fear. Measuring What Matters, 37-53.
- 40- Steenland, K. Mannetje, A. Boffetta, P. Stayner, L. Attfield, M. Chen, J, Koskela, R. (2001). **Pooled Exposure-Response Analyses And Risk Assessment For Lung Cancer In 10 Cohorts Of Silica-Exposed Workers:** An IARC Multicentre Study. Cancer Causes & Control, 12(9), 773-784.
- 41- Wilson, James Q. & Kelling, G. (1982). **The Police And Neighborhood Safety:** Broken Windows. Atlantic Monthly, 249(3), 29-38.
- 42- Yeoh, B. S. & Yeow, P. L. (1997). **Where Women Fear To Tread:** Images Of Danger And The Effects Of Fear Of Crime In Singapore. Geojournal, 43(3), 273-286.

پیوست

جدول ۸- جمع بندی پرسشنامه و امتیازدهی فضاهای شهری واجد حس امنیت در شهر اصفهان (طبق ضریب لیکرت)

فضای شهری موجود در شهر اصفهان	ویژگیهای ادراکی در تجربه فضا	آرای نظرسنجی مطابق طیف لیکرت					امتیاز (با امتساب ضریب)	مجموع امتیاز هر ویژگی	مجموع امتیاز فضای شهری
		ضریب ۱	ضریب ۳	ضریب ۵	ضریب ۷	ضریب ۹			
		==	=	+++	+	++			
		کاملاً مخالف	مخالف	بی نظر	موافق	کاملاً موافق			
میدان نقش جهان	دسترسی آسان امکان استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز قابلیت استفاده به صورت منفرد یا گروهی بصنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر با قابلیت استفاده متنوع (انحصاف پذیری)				۰.۰۴	۰.۹۶	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۹۶.۰۰
					۰.۰۴	۰.۸۷	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۶۶.۰۰
					۰.۰۶	۰.۹۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۹۶.۰۰
						۱.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۹۰۰.۰۰
						۱.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۹۰۰.۰۰
پارک ماشیه رودخانه راپنده رود	دسترسی آسان امکان استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز قابلیت استفاده به صورت منفرد یا گروهی بصنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر با قابلیت استفاده متنوع (انحصاف پذیری)					۰.۰۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۸۴.۰۰
						۰.۰۳	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۹۴.۰۰
						۱.۰۰	۰.۰۰	۰.۰۰	۹۰۰.۰۰
		۰.۰۶	۰.۰۶			۰.۹۶	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۸۸.۰۰
			۰.۱۶			۰.۸۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۷۶.۰۰
بهارباغ عباسی	دسترسی آسان امکان استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز قابلیت استفاده به صورت منفرد یا گروهی بصنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر با قابلیت استفاده متنوع (انحصاف پذیری)	۰.۰۵				۰.۰۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۶۶.۰۰
			۰.۰۶			۰.۰۹	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۶۶.۰۰
				۰.۰۴		۰.۱۷	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۵۰.۰۰
			۰.۰۳	۰.۰۶		۰.۶۴	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۰۴.۰۰
				۰.۱۰	۰.۱۳	۰.۶۷	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۱۴.۰۰
باغ غدیر	دسترسی آسان امکان استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز قابلیت استفاده به صورت منفرد یا گروهی بصنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر با قابلیت استفاده متنوع (انحصاف پذیری)	۰.۰۶				۰.۰۹	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۵۴.۰۰
						۰.۳۱	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۶۰.۰۰
						۰.۲۹	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۴۶.۰۰
						۰.۲۶	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۵۶.۰۰
		۰.۰۲	۰.۰۴	۰.۲۹		۰.۶۵	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۱۴.۰۰
کوه صفه	دسترسی آسان امکان استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز قابلیت استفاده به صورت منفرد یا گروهی بصنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر با قابلیت استفاده متنوع (انحصاف پذیری)	۰.۱۶	۰.۱۳			۰.۱۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۱۶.۰۰
			۰.۰۶			۰.۳۷	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۱۸.۰۰
			۰.۳۳			۰.۴۳	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۱۴.۰۰
		۰.۰۳	۰.۱۶			۰.۳۷	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۶۰.۰۰
				۰.۰۶	۰.۵۰	۰.۴۴	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۷۶.۰۰
میدان فلک	دسترسی آسان امکان استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز قابلیت استفاده به صورت منفرد یا گروهی بصنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر با قابلیت استفاده متنوع (انحصاف پذیری)	۰.۰۴	۰.۱۳	۰.۱۶		۰.۲۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۶۸۶.۰۰
		۰.۰۵	۰.۰۶			۰.۴۵	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۷۶.۰۰
						۰.۵۶	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۸۸.۰۰
		۰.۰۶	۰.۰۹	۰.۱۸		۰.۳۷	۰.۰۰	۰.۰۰	۶۶۶.۰۰
		۰.۱۳	۰.۱۶	۰.۲۴		۰.۴۶	۰.۰۰	۰.۰۰	۶۹۰.۰۰
میدانین و پارکهای مملى	دسترسی آسان امکان استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز قابلیت استفاده به صورت منفرد یا گروهی بصنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر با قابلیت استفاده متنوع (انحصاف پذیری)					۰.۳۶	۰.۰۰	۰.۰۰	۸۳۶.۰۰
						۰.۲۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۹۶.۰۰
						۰.۳۵	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۹۵.۰۰
		۰.۴۶	۰.۳۹	۰.۰۳		۰.۰۶	۰.۰۰	۰.۰۰	۶۵۰.۰۰
		۰.۱۳	۰.۳۷	۰.۳۶	۰.۰۹	۰.۰۵	۰.۰۰	۰.۰۰	۴۱۶.۰۰
مراکز تفریحی	دسترسی آسان امکان استفاده در بیشترین ساعات متنوع روز قابلیت استفاده به صورت منفرد یا گروهی بصنوان مکان وقوع اتفاقات جذاب گروهی شهر با قابلیت استفاده متنوع (انحصاف پذیری)					۰.۳۹	۰.۰۰	۰.۰۰	۷۰۸.۰۰
		۰.۴۸	۰.۳۱			۰.۱۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۳۶۴.۰۰
						۰.۱۳	۰.۰۰	۰.۰۰	۵۹۶.۰۰
		۰.۰۶	۰.۱۱	۰.۲۹	۰.۳۱	۰.۲۷	۰.۰۰	۰.۰۰	۶۴۰.۰۰
		۰.۳۸	۰.۲۳	۰.۱۹	۰.۱۶	۰.۰۸	۰.۰۰	۰.۰۰	۳۵۸.۰۰

